

ИЗВЈЕШТАЈ БР.1 25.08.-10.09.2006

I. САЖЕТАК

- Општи избори који ће се 01.10. одржати у Босни и Херцеговини (БиХ) укључују избор за шест различитих позиција. БиХ бирачи бирају трочлано предсједништво и 42 члана представничког дома БиХ. Бирачи у Федерацији (ФБиХ) бирају 98 чланова за ентитетски представнички дом и десет кантоналних скупштина. Бирачи у Републици Српској (РС) бирају предсједника, два потпредсједника и 83 члана ентитетске скупштине. Изборна посматрачка мисија ће дати свој коментар на изборе на кантоналном нивоу само у оној мјери у којој они имају утјецај на остале изборне позиције.
- По први пут власти БиХ ће самостално вршити администрацију избора, без страних чланова у Централној изборној комисији (ЦИК), што је био случај ранијих година.
- Укупно 56 политичких субјеката¹ добило је овјеру Централне изборне комисије којом им се омогућава појављивање на изборима. Одредбе изборног закона о равноправности полова се поштују и отприлике 36 посто изборних кандидата су жене.
- Ова кампања је обиљежена оштром националистичком реториком од стране одређених водећих партија, што ствара могућност за подизање преизборних тензија и потешкоће за стварање коалиција након избора.
- Медији су почели са емитовањем програма везаних за изборе и такођер емитују дебате различитих изборних кандидата те нуде и бесплатан простор за оглашавање у складу са законским одредбама. Изборна посматрачка мисија је 01.09. започела са мониторингом медијских кампања, укључујући шест телевизијских станица које покривају државни ниво и пет дневних новина.
- Као и на ранијим изборима, важећи изборни закон укључује одређена ограничења у вези са правом гласа на основу етничке припадности.
- Систем регистрације бирача је измијењен у пасивни систем, што представља олакшицу за бираче.

---

¹ Политички субјекти су политичке партије, коалиције, независни кандидати или спискови независних кандидата.

- Изборна администрација је подијељена на три нивоа, укључујући Централну изборну комисију (ЦИК), 142 општинске изборне комисије (ОИК) и 4.421 бирачки одбор. Централна изборна комисија дјелује на транспарентан начин и задовољава све правно прописане рокове.

II. УВОД

Централна изборна комисија је 04.05.2006. године објавила да ће се избори одржати 01.10.2006. године. Након позива Министарства вањских послова, Канцеларија за демократске институције и људска права при ОЕБС-у је 25.08.2006. успоставила Изборну посматрачку мисију. Изборна посматрачка мисија, на челу са амбасадором Лубомиром Копајем (Словачка), састоји се од тима који броји 14 чланова са сједиштем у Сарајеву и 17 дугорочно ангажованих посматрача који су распоређени на девет локација широм земље. Чланови тима и дугорочно ангажовани посматрачи долазе из 19 земаља чланица ОЕБС-а. 220 краткорочно ангажованих чланова такођер долазе из земаља чланица и они посматрају процес гласања, пребројавања и табелирања на сам дан избора.

III. ИЗБОРНИ ОКВИР

Босна и Херцеговина (БиХ), се састоји од два ентитета: Федерација БиХ (ФБиХ) и Република Српска (РС). Уз то, постоји и аутономни дистрикт (Брчко). Устав дефинише и три “конститутивна народа” (Бошњаци, Хрвати и Срби).

Током ових избора истовремено ће се бирати вршиоци за шест различитих позиција. Сви бирачи у БиХ бирају чланове трочланог државног предсједништва (представника српског народа бира РС а представника бошњачког и хрватског народа бира ФБиХ) као и 42 посланика представничког дома БиХ. Уз то, бирачи у ФБиХ бирају 98 посланика за ентитетски представнички дом а бирачи у РС бирају 83 посланика за ентитетску скупштину.² Бирачи у РС такођер бирају предсједника и два потпредсједника (по једног из сваког конститутивног народа). Иако се ове године бирају и посланици за кантонални ниво у ФБиХ, Изборна посматрачка мисија ће овај дио избора посматрати само у оној мјери у којој они имају утјецај на предсједничке и парламентарне изборе.

Правни оквир је јединствен по томе да Устав БиХ представља анекс *Оквирног споразума за мир* из 1995 (Дејтонски споразум). Дејтонски споразум додијелио је значајне овласти међународној заједници и успоставио Канцеларију високог представника. Од 1997. године, Високи представник добија овласти да доноси одлуке и уклони званичнике са њихових позиција. Тренутни високи представник до сада није користио те овласти.

Предстојећи избори спроводе се према опширном *Изборном закону БиХ*. Овај закон је од првобитног усвајања 2001. године до сада претрпио бројне измјене и допуне, последње у априлу, 2006. године. Најбитније измјене укључују нови, пасивни систем регистрације бирача, строжије рокове за улагање приговора и жалби, краћи службени

---

² Бирачи у Брчком могу одабрати да ли гласају за ФБиХ или РС. Још 12.000 бирача се није изјаснило.

период за кампању и нижа ограничења за финансирање кампање.³ Други државни закони такођер имају утјецаја на изборни процес.

Уз то, Централна изборна комисија овлашћена је за усвајање подзаконских аката те је надаље регулисала одређене аспекте изборног процеса као што су овјера кандидата/ партија, гласање путем поште, гласање за бираче који не могу изаћи на изборе (непокретна лица, затворенике, притворенике, итд.), безбједност и пребројавање гласачких листића, рјешавање по приговорима изборних комисија.

Један битан аспект изборног закона јесте да он дефинише право гласа на основу етничке припадности и мјеста становања. Грађани који се не декларишу као припадници једног од “конститутивних народа” немају право да се кандидују за државно предсједништво и предсједништво РС.⁴ Уз то и право гласа и право кандидатуре су ограничени етничком припадношћу/ мјестом становања (нпр: Бошњак или Хрват који су регистровани у РС или Србин регистрован у ФБиХ не могу се кандидовати за државно предсједништво). Иако се налазе у Уставу БиХ, ове одредбе нису у складу са међународним стандардима и као такве су и евидентоване у пријашњима извјештајима које је радила Канцеларија за демократске институције и људска права при ОЕБС-у.

Прва инстанца за изборне приговоре је или општинска изборна комисија или Централна изборна комисија, у зависности од природе приговора. Све одлуке Централне изборне комисије може ревидирати Апелациони одјел Суда БиХ. Према Централној изборној комисији око 10 случајева везаних за овјеру политичких субјеката изнесени су пред Апелациони одјел. Једна жалба била је везана за право Бошњака представника Странке за БиХ (СБиХ) из РС номинованог за Предсједништво БиХ. На основу горе наведених правних одредби, жалба овог кандидата је одбијена. СБиХ је обавијестила Изборну посматрачку мисију да има намјеру да изнесе ову жалбу даље пред Европски суд за људска права у Стразбуру. До данас, Апелациони суд је подржао све одлуке Централне изборне комисије.

Битно је напоменути да у тренутном закону не постоји законско право на јавну расправу. Ипак, јавну расправу могу додијелити надлежни орган, према свом нахођењу.

IV. АДМИНИСТРАЦИЈА ИЗБОРА

Предстојећи општи избори ће укључивати администрацију која ће бити подијељена на три нивоа. Централна изборна комисија представља највиши ниво, испод којег се налазе 142 општинске изборне комисије; по једна у свакој општини и по једна за Бања Луку, Мостар и Брчко Дистрикт. Око 4.421 бирачки одбор ће бити одговоран за гласање и пребројавање.

Централна изборна комисија броји седам чланова и њено чланство одражава етнички биланс. Предсједавајући Комисије се интерно изабира и предсједништво се ротира сваких 15 мјесеци у петогодишњем мандату Централне изборне комисије. До 30.06.2005. године, Централна изборна комисија имала је и три члана из међународне

³ Одређене Општинске изборне комисије су критиковале дуго непостојање службеног консолидованог текста изборног закона.

⁴ У ФБиХ, предсједништво индиректно бира Представнички дом ФБиХ.

заједнице. Њих су сада замијенили по један члан из сваког „конститутивног народа“.⁵ Као резултат тога, ови избори ће бити први избори чију администрацију искључиво воде државни органи.⁶

Успостављен је радни однос између Изборне посматрачке мисије и Централне изборне комисије. Представници Изборне посматрачке мисије редовно присуствују састанцима Централне изборне комисије, који су транспарентни, и до сада су увијек добијали брзе одговоре на захтјеве о информацијама и појашњенима везаним за правна питања. Подзаконски акти и главне одлуке Централне изборне комисије налазе се на интернет страници ЦИК-а, која се редовно ажурира што побољшава транспарентност.⁷

Општинске изборне комисије су сталне структуре које се именују на мандат од пет година. 499 чланова општинских изборних комисија⁸ бирају општинске власти те их обучава Централна изборна комисија. Дугорочно ангажовани посматрачи посјетили су скоро половину општинских изборних комисија и такођер посматрали обуку чланова општинских изборних комисија. Општи утисак је тај да су општинске комисије организоване, да поштују задате рокове и да су њихови чланови активно учествовали у похађаној обуци.

Када је у питању именовање бирачких одбора, сви политички субјекти који се такмиче у одређеној изборној јединици имају право да именују само једног кандидата у сваки од тих бирачких одбора. Дистрибуција мјеста у бирачким одборима врши се жријебањем на нивоу општинске изборне комисије. Техничке грешке које су се јављале током првог жријебања натјерале су Централну изборну комисију да нареди друго жријебање.⁹ Ипак, именовања чланова бирачких одбора завршена су до рока који је био 01.09.2006. године. Неке мање партије нису могле именовати довољно чланова у сврху испуњавања свих бирачких мјеста која су добиле. То је натјерало општинске изборне комисије да попуне та мјеста са грађанима који су настањени на подручју тог бирачког одбора а који посједују раније изборно искуство. У вези са овим процесом јавиле су се само двије жалбе.

У складу са новим измјенама и допунама изборног закона, активни систем регистрације бирача је промијењен у пасивни. Централни бирачки списак ажурира се у центрима за регистрацију бирача, на општинском нивоу и на централном нивоу у Централној изборној комисији. Заснива се на ЦИПС-овом (*Цитизенс Идентифицијатив Протеџион Систем*) државном грађанском регистру и сваки грађанин у систему који има право гласа је аутоматски укључен на централни бирачки списак.¹⁰

---

⁵ Тако, пуни састав укључује два Бошњака, два Хрвата, два Србина, и једног из реда “осталих”.

⁶ На основу Меморандума о разумијевању између Централне изборне комисије, ОХР и Мисије ОЕБС-а, именују се по два савјетника за Централну изборну комисију. Савјетници имају сва права као и редовни чланови Централне изборне комисије, осим права гласа.

⁷ <http://www.избори.ба>

⁸ 34 посто су жене.

⁹ На почетку, због техничке грешке, постојала је могућност двоструког уноса.

¹⁰ ЦИПС систем спроводи Министарство цивилних послова. Сви пунољетни грађани обавезни су да се региструју и да изваде нову личну карту. ЦИПС-ову личну карту могу на добровољној основи извадити особе од 16 до 18 година старости. Министарство цивилних послова извјестило је да је преко 2.900.000 нових личних карата издато од почетка пројекта 2003. године.

Централни бирачки списак је затворен одлуком Централне изборне комисије од 17.08. Како би се избјегло потенцијално онемогућавање гласања бирачима који се још нису регистровали у ЦИПС-у, Централна изборна комисија одлучила је да свим бирачима који се за ЦИПС-ову личну карту пријаве након 15.09. изда привремену личну карту. Они ће гласати путем непотврђених гласачких листића. Нови систем регистрације уводи предности тиме што олакшава учешће грађанима.

На основу података Централне изборне комисије од 24.08, укупно 2.736.886 бирача¹¹ је регистровано за ове изборе. Овај процес окончан је унутар правног рока. Нови пасивни систем регистрације бирача повећао је укупни број бирача за 15 посто.

Ипак, нови систем регистрације не примјењује се на одређене посебне категорије бирача. Избјеглице и бирачи који привремено живе у иностранству морали су поднијети своју пријаву Централној изборној комисији до 18.07. 2006. године. Бирачи који спадају под расељена лица могу гласати или на бирачком мјесту мјеста становања или у општини у којој су живјели прије рата (1991).¹²

V. ОВЈЕРА КАНДИДАТА

Поступак овјере је завршен у складу са законски одређеним роковима. Након поступака улагања жалби и примједби, укупан број од 56 политичких субјеката је овјерен за учешће на изборима.¹³ Међу њима, укупан број од 36 партија, 8 коалиција и 12 независних кандидата ће се такмичити како на државном тако и на ентитетском нивоу.¹⁴

7.245 кандидата је овјерено за учешће на изборима на 773 засебна кандидатска списка. Распоред на гласачким листићима је одређен општим жријебањем и по том питању није било никаквих приговора. Поштовале су се одредбе закона о изборима које се односе на сполни баланс на кандидатским списковима, те су неких 36 посто укупног броја кандидата жене.

VI. ПРЕДИЗБОРНО ОКРУЖЕЊЕ

У БиХ, политички спектар је изразито подијељен по етничким линијама, и политичке партије ће се међусобно такмичити у својим етничким заједницама за кључне позиције. Стога, Савез независних социјалдемократа (СНСД), Српска демократска странка (СДС) и Партија демократског прогреса (ПДП) ће се такмичити за гласове Срба, док ће се Странка демократске акције (СДА) и Странка за БиХ (СБиХ) такмичити за гласове Бошњака. Хрватска политичка сцена је постала још више подијељена ове године са доласком нове ХДЗ-1990 која се издвојила из Хрватске демократске заједнице БиХ (ХДЗ БиХ). Насупрот томе, Социјалдемократска партија (СДП) покушава презентовати мултиетничку слику. Међутим, подршка СДП-у традиционално лежи у бошњачким бирачима.

¹¹ Ови подаци укључују 26.251 бирача у одсуству и 32.317 бирача који гласају путем поште.

¹² Расељене особе које су се изјасниле да желе да гласају у општини у којој су живјеле 1991. године могу гласати или лично или у одсуству (лично на посебном бирачком мјесту). Расељене особе које се нису изјасниле аутоматски се додјељују изборној јединици у којој су посљедњи пут гласале (или општини из 1991. године, ако раније нису гласале).

¹³ Ова бројка укључују партије и кандидате који се натјечу на кантоналним изборима ФБиХ.

¹⁴ Бројке добијене од Централне изборне комисије.

Изборна кампања је званично почела 01.09.2006. године. Иако кампања траје већ неколико мјесеци (конвенције, јавни сусрети, отворене сједнице, те остале партијске активности), значајно се појачало од 01.09.2006. Окупљања и митинзи који укључују вође партија, плакате и редовно појављивање у медијима су примјетни широм земље. У најмање једном случају, општинске власти су прекорачиле свој законски мандат постављањем промотивног материјала кампање на јавне грађевине.

Већина политичких партија је своју кампању фокусира на етнички орјентисана питања. Кампања је такођер окарактеризована јако заступљеном националистичком реториком међу главним српским и бошњачким политичким партијама. Лидер СНСД-а, Милорад Додик, је стално у јавности говорио о могућности референдума за независност РС-а. Одговори бошњачких политичких лидера укључујући изјаву лидера СДА, Сулејмана Тихића, су да ако Срби нису задовољни у БиХ могу отићи. Неки политичари из РС-а су правили везу између статуса РС-а са актуелним причама о статусу Косова. Поред тога, неки хрватски политичари су расправљали о одвојеном хрватском ентитету.

Након неуспјеха у усвајању уставних промјена у априлу, противници амандмана, укључујући СБиХ и ХДЗ-1990, настављају са истицањем свог противљења промјенама, што подржава већина водећих партија. Појединачне мање партије су се фокусирали на питања попут економије и образовања. Атмосфера за вријеме кампање је такођер под утицајем актуелних дискусија о ратним злочинима из сукоба 1992-95. Тензије које и даље трају између етничких група стварају забринутост, а током протекле седмице су забиљежена два ватрена на вјерске грађевине.

Грађанско друштво је у различитим аспектима укључено у изборни процес, укључујући све већу бирачку свјесност, излагање на изборе, надгледање програма политичких партија, и домаће посматрање.

VII. МЕДИЈИ

БиХ посједује плуралистичко медијско окружење са 146 радио станица, 46 ТВ компанија, и великим бројем новинских издања на босанском, српском и хрватском језику, који су углавном доступни у свим дијеловима земље. Телевизија је убједљиво најважнији вид медија у контексту ових избора. Јавни радио-телевизијски сервис БиХ се састоји из јавних радио и телевизијских канала како на државном тако и на ентитетском нивоу. Нити један емитер нема пуни домет на цијелој територији државе, али три јавна емитера (БХТ, ФТВ и РТРС) заједно са одређеним ТВ станицама у приватном власништву (ОБН, ТВ Пинк БиХ и Мрежа Плус) појединачно успијевају покривати преко 70 процената популације.

Изборни закон садржи одредбе којима се руководи при управљању медијима током изборне кампање;¹⁵ *интер алиа* пружање и бесплатног и плаћеног промотивног простора у једнаким условима свим учесницима током 30 дана кампање. Даље, по том закону, електронски медији морају поштовати 'принципе равнотеже, правичности и непристрасности'; при извјештавању о активностима државних званичника, радио-телевизијски емитери не би смјели помињати њихову кандидатуру или наклоњеност некој партији или давати тим партијама привилегован положај у односу на опоненте.

¹⁵ Ове одредбе се налазе у недавно допуњеном Поглављу 16. Изборног закона.

Усклађеност са овим одредбама изборног закона надгледају два регулаторна тијела: Регулаторна агенција за комуникације и Централна изборна комисија. Док се Централна изборна комисија бави само приговорима на додјелу бесплатног медијског простора за директно обраћање,¹⁶ РАК има надлежност над свим осталим радио-телевизијским прекршајима у току избора.¹⁷ Санкције могу варирати од упозорења, до новчаних казни, или до ускраћивања права на емитовање. Жалбе везане за заступљеност кампање у штампаним медијима су у надлежности БиХ Савјета за штампу. Међутим, ово тијело још увијек нема никакве правне моћи или механизме спровођења у овом подручју

У циљу допуне захтјева изборног закона, Централна изборна комисија је усвојила подзаконске акте којима се даље одређују детаљи везани за бесплатни медијски простор за директно обраћање, укључујући расподјелу тог простора, трајање и географске територије. Путем жријебања, појединачни емитери су одредили распоред појављивања свих регистрованих политичких ентитета. Обзиром на број политичких ентитета у утрци, сваки јавни емитер је додијелио само три (БХТ и ФТВ) или пет минута (РТРС) бесплатног медијског простора.

Од званичног почетка кампање 01.09.2006, Изборна посматрачка мисија прати шест државних ТВ станица и пет дневних новина.¹⁸ Поред тога, Изборна посматрачка мисија ће вршити анализу централних информативних емисија одређених регионалних ТВ канала. Јавни емитери под надзором Изборне посматрачке мисије су, до сада, били усклађени са правним захтјевима и додијеливали су бесплатан медијски простор учесницима, укључујући додјелу простора за редовне дебате. Ове дебате представљају важан форум за размјену ставова, чиме се омогућава бирачима да о форме мишљења о кандидатима.

VIII. АКТИВНОСТИ ИЗБОРНЕ ПОСМАТРАЧКЕ МИСИЈЕ КАНЦЕЛАРИЈЕ ЗА ДЕМОКРАТСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ И ЉУДСКА ПРАВА ПРИ ОЕБС-У

Изборна посматрачка мисија Канцеларије за демократске институције и људска права при ОЕБС-у (ЕОМ ОСЦЕ/ОДИХР) у Сарајеву је званично отворена 25.08.2006. изјавом за штампу. Шеф мисије је руководио почетним састанцима и успоставио је редовне контакте са Министарством вањских послова, Централном изборном комисијом, дипломатском заједницом, главним политичким партијама и грађанским друштвом. Чланови ужег тима и дугорочно ангажовани посматрачи су водили састанке са изборним комисијама, политичким партијама, представницима грађанског друштва и медијима на централном и на регионалним нивоима. Главни тим је о свим потребним информацијама информисао дугорочно ангажоване посматраче који су након тога распоређени по својим подручјима одговорности.

¹⁶ Члан 16.14. Изборног закона.

¹⁷ РАК је кључно регулаторно тијело за радио-телевизијске емитере.

¹⁸ Телевизија: У јавном власништву БХТ, ФТВ и РТРС, приватне ОБН, Пинк ТВ БиХ и Мрежа Плус. Новине: Дневни Аваз, Ослобођење, Независне Новине, Дневни Лист и Глас Српске.